

Det Sublima

Konst och Religion

Kandidatuppsats
av Gabriel Jonsson, 2011
Konstfack, Keramik och Glas

Det Sublima

Konst och Religion

Gabriel Jonsson
Kandidatuppsats
Konstfack, Keramik och Glas 2011

Handledare:
Emma Göransson

Till Ylva
utan dig
hade detta inte varit möjligt

Innehåll

Inledning	5
Metod	6
Immanuel Kant Skogen	8
Donald W Winnicott Verkstaden	11
Roj Friberg Köket	14
Slutsats	17
Referenser	18

Inledning

*”Turning a human mind
Into the heart of a God”*

Raderna från Black Metal-bandet Gorgoroths låt ”Prosperity and beauty” sammanfattar vad det sublimes handlar om: att finna något större än jaget i sitt eget sinne.

Det sublimes är en överväldigande estetisk upplevelse av det ofattbart stora, som hotar att krossa jaget och får det att framstå som försvinnande litet. Det beskrivs som en känsla mellan lust och skräck. Exempel på fenomen som ofta fått symbolisera det sublimes är hotfulla berg och tornande åskmoln¹.

Begreppet har genom historien främst blivit aktuellt i tider av stor förändring, samhälls- och religiös omstörtning; tider då människor söker trygghet i en upplevelse av något större än jaget, utanför den institutionella religionen.²

Begreppet härstammar från antika teorier om retorik och hade sin moderna storhetstid under 17- och 1800-talet, då det kom att bli en viktig kategori inom klassisk estetik. Det tydligaste exemplet på konstnärer som förknippas med begreppet är Caspar David Friedrich, mer samtida exempel inkluderar Barnett Newman.³

Jag kom först i kontakt med begreppet hösten 2009, under en föreläsning med Tom Sandqvist.

Begreppet beskrevs som ett estetiskt begrepp för att beskriva skräck och upplevelser av det storslagna och allomfattande i konst. Jag hade aldrig hört om något liknande och blev helt tagen: de här upplevelserna var ju precis det konsten handlade om!

För mig handlade insikten om två saker: dels ett begrepp för att beskriva något annat än fulhet och skönhet i konst. Dels att den upplevelse begreppet beskriver: känslan av något större, kan kopplas till det människor söker efter i religion. Här finns en koppling mellan konst och religion, då de båda kan väcka liknande känslor.

Jag undersöker i mitt kandidatarbete kopplingarna mellan konst och religion, varför jag finner begreppet det sublimes fascinerande samt min egen konstnärliga process.

---

1 Tom Sandqvist 1998, s. 113, 115, Oxford Art Online 2011

2 Bossius 2003, sid 36-37. Oxford Art Online 2011

3 Nationalencyklopedin internet, Samtal med Tom Sandqvist 2011

Metod

I min uppsats vill jag undersöka ämnena för mitt examensarbete, alltså det sublima, religion och konst, för att finna sätt att relatera dem till min egen konstnärliga praktik och personliga frågeställningar.

Jag väljer att låta text och verk vara fristående från varandra. Genom att inte gå in direkt och beskriva vad mitt verk handlar om utan låta texten utforska samma ämne som det praktiska låter jag dem komplettera och berika varandra.

Jag har valt att frånga den traditionella akademiska uppsatsen och skriva ett arbete som bygger på dialoger. Kunskapen i uppsatsen byggs på fiktiva samtal mellan mig och för ämnet relevanta personer.

En av de stora fördelarna med detta är att det leder till en annan relation till kunskap: Istället för att samla in och redovisa sanningar skapar samtalet ny kunskap i mötet mellan åsikter. Detta synsätt pionjerades av Katja Grillner som i sin doktorsavhandling *Ramble, Linger and Gaze: dialogues from the landscape Garden* (2000) i skönlitterär form diskuterade engelska 1700-talsparker med dåtida arkitekter. Hon ansåg att dialogen öppnar upp för slutsatser som är omöjliga i en traditionell uppsats.

James W Jones menar i artikeln *Playing and believing: the uses of D.W. Winnicott in the Psychology of Religion* att akademiska texters strävan efter objektivitet är ogenomförbar då upphovsmannens erfarenheter och åsikter alltid påverkar texten. Genom att använda samtalet som metod drar jag fördel av mina subjektiva åsikter och ger dem en naturlig plats i texten. Istället för att sträva efter objektivitet ser jag mina erfarenheter som en tillgång. På så vis öppnas nya infallsvinklar och slutsatser som är svårtillgängliga i en traditionell uppsats.

För att kunna skriva en trovärdig dialog krävs att jag har en djupare förståelse: jag undersöker och försöker relatera till min samtalspartners åsikter och utgångspunkter. Det kan liknas vid ett djupare samtal mellan människor: att genom att försöka förstå varandra lära sig mer om sig själv. Detta givande och ömsesidiga konstnärliga samtal är svårt att finna på Konstfack. I min uppsats skapar jag de samtal jag vill ha. Jag plockar in både en världsberömd filosof och en psykoanalytiker som samtalspartners. För mig blir det ett sätt att visa på att det jag gör har värde och relevans; att våga ta plats.

Jag angriper uppsatsen på samma sätt som jag gör i min konstnärliga praktik: genom att utgå från egna frågor hitta brännpunkter som är relevanta för en större publik. Upplägget där jag är en aktiv karaktär i uppsatsen öppnar upp för att du som läsare kommer närmare min process i skrivandet: du får ta del av mina tvivel och insikter på liknande sätt som jag fått dem.

De tre personerna jag valt att samtala med är Immanuel Kant, Donald Winnicott och Roj Friberg:

Immanuel Kant (Filosof, 1724-1804) är en av de mest framstående upplysningsfilosofierna, kanske mest känd för sina kunskaps teorier. Jag har med honom i min text eftersom han är en av de filosofer som allra mest format vår bild av det sublima, genom sitt verk "Kritik av omdömeskraften".

Donald Winnicott (Psykoanalytiker, 1896-1971) är en framstående psykoanalytiker, känd för sina teorier om barns psykologiska utveckling. Jag är intresserad av hans teorier om ett psykologiskt läge mellan inre och yttre verklighet, en plats där han menar att all mänsklig kreativitet och kultur finns.

Roj Friberg (Konstnär, 1934-) arbetar med motiv som ligger nära begreppet det sublima: storslagna mörka landskap, övergivna städer och förvridna människogestalter. Han är också intressant

eftersom han vuxit upp i ett annat konstklimat än dagens och därmed har andra erfarenheter än jag.

Dessa tre personer blir också min begränsning av ämnet: jag arbetar med den information jag kan få in i samtalen. Först läser jag in mig på personen och dialogen skrivs sedan efter enklare stödord: mitt mål är att i texten beskriva ett potentiellt samtal mellan mig och den andra.

Miljöerna i dialogerna har tydliga kopplingar till min konstnärliga process:

Platsen där jag möter Kant är mitt eget undermedvetna, i en skog. Det är den plats i mitt medvetande där mina idéer till konstverk tar form. Jag försöker i samtalet med Kant beskriva upplevelsen jag har när jag funderar i idéstadiet av mina verk.

Jag möter Kant i mitt undermedvetna där mina idéer börjar, Winnicott på den plats där de tar fysisk form: i verkstaden. Winnicott och jag pratar om och i skuggan av ett pågående praktiskt arbete.

Jag väljer att samtala med Friberg i hans kök. Roj är den person av de tre jag har lättast att relatera till och jag vill att den känslan av att vara välbekant ska märkas i miljön för intervjun. Vi diskuterar det som händer när man är klar med det praktiska: det färdiga verket och hur man förhåller sig till det.

Uppsatsen avslutas med en slutsats där jag går igenom den kunskap jag fått i samtalen.

Immanuel Kant

Skogen

Jag står i en skog.

Det är oklart var jag befinner mig rent geografiskt, men det känns inte främmande.

Uppenbarligen ligger platsen inte långt från de nordliga skogar jag är van vid. Runt omkring mig tallar, höga raka stammar. Marken är täckt av mossor och blåbärsris. Luften fuktig, ljuset dunkelt som innan natten drar bort och dagen kommer. Genom trädskronorna faller mörkt ljus.

Jag har svårt att se klart.

Ser en gestalt längre bort, går närmare.

Det är en naken man, kortare än jag. Jag har svårt att avgöra hans ålder men han ser inte ut att vara ung. På huvudet har han en sådan pudrad peruk man kan se i kostymfilmer, jag undrar varför han har den på sig. Kanske en amerikansk domare, jag har hört att de har sådana peruker fortfarande. Eller är han advokat?

Mannen vänder sig om. Jag är tio meter från honom och fortsätter framåt. Han är viktig på något sätt, jag vet att han är viktig. Jag ser hans ansikte, inget särskilt, ingen jag känner igen.

Jag stannar två meter från honom. Jag vet vem han är.

- Vad gör du här? frågar jag.
- Vad jag gör här?

Han pratar tyska hör jag, en äldre form av tyska. Jag förstår och fäster ingen vikt vid det. Han fortsätter:

- Jag lever här.
- Jag vet att du är viktig för mig, svarar jag. Jag söker sanningen, på något vis i alla fall. Jag letar efter något annat, något mer.

Jag känner mig en smula fånig när jag säger det, eller jag vet att jag borde känna mig fånig men precis som skogen inte känns främmande trots att den är okänd känner jag inte heller de känslor jag förväntar mig. Mannen svarar:

- Jag förstår det, jag har skrivit om den. Tror du jag fann den?
- Nej, jag vet att du inte gjorde det. Herregud, vad jag bryr mig om det kanske allt bara är språkliga problem, ointressanta att söka svar på, omöjliga: men jag söker på annat sätt. Sysslar inte med böcker.
Gjorde det dig inte arg? Att inte finna det du sökte?
- Jag fann det jag sökte.
Det sublimala är det du söker?
- Ja.
- Omöjligt, finns inte, ett ämne som bara finns i sig själv i en egen cirkel. Varje människa bär det inom sig, du kan lika gärna leta efter gud som att leta efter det sublimala. Det är omöjligt att finna bara sådär.⁴
- Jag vet att det är omöjligt att finna, men jag behöver det likasåväl. Förstår du?

---

4 Oxford Art Online 2011

Jag lämnar Kant, vänder mig om och går vidare.

Jag kommer tillbaka till Kant.

- Alltså du, ursäkta för det där, inleder jag. Jag vill prata, jag har läst det du skrivit. Men det är så svårt att förstå, du vet, jag är intelligent och det är inte lätt att upptäcka att man inte förstår när man är van vid att inse alltsammans.

Den här gången känner jag mig fånig och jag är övertygad om att den lilla mannen måste se mig som övermodig när jag kallar mig intelligent. Jag ser honom tydligare nu. Han är kort, kanske en-och-sjuttio, har ett platt ansikte och ser lite pillemarisk ut, nästan pojkkaktig. Som en typisk bild av en småborgare från 1700-talet.⁵

De små småborgerliga ögonen fixerar mig.

- Vad menar du?
- Att jag vill förstå din idé om det sublima.
- Du kallar dig intelligent. Försök förklara.
- ...Alltså: du delar upp det i två: matematiskt och dynamiskt sublimt. Det matematiska tror jag jag fattar: helt enkelt att förståndet finner något som är stort bortom alla måttstockar, och att det är överväldigande..?
- En aning rätt, inte långt ifrån, men ändå inte korrekt. Det sublima är det som i jämförelse får allt annat att framstå som litet. Sublimt är det som hos ditt sinne visar en förmåga att hantera det som överskrider varje mänsklig måttstock, eftersom du trots allt kan tänka på det!⁶
- Åh, så omåttligt! Det gillar jag!

Kant tittar på mig på samma sätt jag antar att han skulle tittat på de romantiker som efter honom kom att använda hans idéer för att hävda det gudomliga i naturen.

- Du är konstnär antar jag?
- Ja... det stämmer?
- Då vet du mycket väl varför jag uteslöt konsterna när jag diskuterade det sublima.
- Just det, du skrev att bara naturen kan vara sublim. Varför då? Du lämnar ju till och med öppet för att konsten skulle kunna ha sublima kvaliteter?⁷ Och vissa menar att om du sett riktigt bra subjektiv konst hade du inbegripit den i din diskussion med!⁸
- Va? Nej, jag hade verkligen inte!
Förstår du inte, tar man med konst blir det alldeles för brett, du vet det säger jag ju, konsten betyder att människor kommer diskutera metoder kring framställning, galna idéer om -ismer, allt sånt strunt! Jag valde naturen för att undvika allt sådant.⁹
- Men jag letar efter det sublima i konsten i vilket fall.
- Och det står inte att finna i den. Jag har redan sagt det.

Det blir tyst för en stund mellan oss. Jag inser att jag inte fick svar om en sak:

- Men det dynamiska sublima då? Vad är det?
- Va?

Den lilla nakna mannen tittar omkring sig.

---

5 Fredriksson 1998, sid 45

6 Kant 2003, sid 107

7 Kant 2003, sid 101-102

8 Oxford Art Online

9 Oxford Art Online

- Ja, just det. Det dynamiskt sublimes är det som injagar fruktan i dig, men en fruktan som den du upplever om du ser ett åskväder från ett tryggt hem: du är säker men vet samtidigt att du kan skadas av det enorma där ute. Det är upplevelsen av att ditt sinne är större än naturen: du vet att något hotar dig, kan förgöra dig men du känner samtidigt att du som människa har förmågan att sätta dig över allt detta och räddas. Då upplever du din makt som större än naturens.¹⁰
Det är som med religion och rättmätig gudsfruktan.
- Jag har funderat över det.
- Börja nu inte tro om att det handlar om att se den arga Gud i åskmoln och berg och alltsammans! Det är snarare vidskepelse!
Det sublimes i Gud upplever du inte när du känner skräck för syndaflooder, för att uppleva det sublimes måste du veta att du är en fri människa och välja att göra rätt. Gud blir sublim när du lugnt ser hans makt och accepterar den, men också accepterar att du själv klarar av att uppfylla hans bud.¹¹
- Jag...
- Det handlar inte om sublimes objekt utan om sublimes känslor: allas sublimes är deras egen upplevelse. Det är därför det inte går att tala om objekt som sublimes, eller konst som sublim!
- Men är det inte som med religion då? Du söker efter något, gudomlighet eller det sublimes, och själva sökandet är poängen? Jag tänker att det kanske räcker med att det stämmer för mig och då kan objekten vara sublimes för mig och det är bra så...

Jag funderar, vänder mig och lämnar den lilla mannen och går in i skogen. Längre bort finner jag en brant där man ser ut över det omkringliggande landskapet, det är mycket riktigt en skog jag befinner mig i. Vidsträckt. Jag tror att det blivit något ljusare.

Står stilla i kanske tio minuter innan det prasslar till bredvid mig. Det är Kant. Jag säger

- Vet du, filosofin och konsten är inte så olika varandra tänker jag.
För mig handlar konsten om att hitta sätt att tolka världen utifrån dig själv. Jag tänker att filosofin är samma sak: att genom att fundera själv hitta allmängiltiga svar.
Där jag kommer från har filosofin slutat göra sig hörd, ingen bryr sig längre. Det är inte intressant med den enskildas kunskap längre. Ingen skulle räkna filosofi som en vetenskap. Konsten och tänkandet har tappat kopplingen till mänskligheten, eller blivit alltför banalt. Vi försöker få folk att ta oss på allvar men det mesta är bara inom-ämnet-gnabb, vi låtsas vara vetenskap för att få forskningsanslag och vi intellektualiserar om människors vardag utan att det blir mer än just intellektualiserande av människors vardag. Något har gått förlorat.
- Jag talade inte heller för folket vet du.
- Nej, men jag tänker att det ... kanske var bättre, annorlunda på något sätt...

---

¹⁰ Kant 2003, sid 117-119

¹¹ Kant 2003, sid 121

Donald W Winnicott

Verkstaden

Det är februarikväll. Det har just lagts till en ny köldknäpp i ett sedan månader tillbaka vinterfruset Stockholm. Kylan är stark men inte obehaglig, det är som om vädret sagt att ”okej, jag håller mig kring tio minus och du får hantera det” vilket är mycket bättre än ”Jag håller mig kring två plusgrader och regnar”. Hela staden ser ut som ett romantiskt vykortslandskap.

Jag befinner mig på Konstfack i keramikverkstaden, klockan är knappt sju på morgonen. Solen har inte gått upp och ljuset i rummet kommer från takets lysrör. Jag har inte brytt mig om att tända i hela lokalen och framme vid drejskivorna står torkställningarna som skelett av urtidsdjur (eller de påminner snarare om skelett av urtidstorkställningar).

Jag är ensam i studion sånär som på en äldre herre, vi sitter på varsin arbetsstol vid min bänk. Tänk dig en snäll farfar: en mysig gammal gubbe med skrattrynkor, han ser ut att vara tillfreds med sitt liv och berättar samma historier flera gånger och gillar barn; bilden du får är troligtvis ganska träffande av min samtalspartners utseende. Hans namn är Donald Woods Winnicott, en mycket framstående psykoanalytiker. Jag vill prata med honom om hans teorier kring religionens och konstens ursprung.

Winnicott plockar med några små hästar jag har liggande på bordet. De är en del av ett större gäng jag gjort till Liljevalchs butik: kulörta små handformade hästar med olika glasyrer. Blir lite förvånad över att han verkar finna de intressanta.

- Jag håller just nu på med mitt examensarbete där jag utforskar kopplingen mellan konst och religion, inleder jag. Fick nys om dina teorier när jag läste en avhandling om rockmusik och religion.¹² Kände att de var viktiga för projektet.
- Mhm. Winnicott tittar upp från hästarna.
- Rätta mig om jag har fel: som jag har förstått dina tankar utgår de från det lilla barnets kamp för att hitta sin plats i tillvaron?
- Ja, jag var ju bland de första att hävda att identiteten inte bara beror på drifter utan framförallt på omgivningen omkring barnet.¹³ Med tanke på omgivningen vi befinner oss i, han gör en svepande gest mot verkstaden, antar jag att det är mellanområdet du är intresserad av?

Jag nickar instämmande.

- Min idé är som följer: som nyfödd uppfattar du dig som omnipotent, föreställer dig ha skapat båda dig själv och din omvårdnad, men du konfronteras snart med en yttre värld som är både objektiv och ogiltig inför din existens. För att hantera dessa två verkligheter skapar människan sig ett psykologiskt läge mellan den yttre och inre verkligheten, det objektiva och subjektiva: en plats där du tillåter dig att vara fri i tanken och ha kontroll men samtidigt

---

¹² Bossius 2003, sid 24

¹³ Jones 1997, sid 110

agerar med omvärlden. Det är från den platsen leken kommer och det är vad jag kallar för mellanläget.¹⁴

- Men om jag förstår rätt är det inte bara leken som kommer ur det?
- Nej. Det som från början är en plats för lek blir senare källan till all mänsklig kreativitet och kultur: konst, forskning, religion.¹⁵
- Det är det jag finner fascinerande. Först upplevde jag en känsla av att konsten som metod för att hantera förlusten av allsmäktighet förminskade värdet på den, men jag har nu snarare börjat tycka att det är något fint.
- Ingen människa kan någonsin slutgiltigt acceptera verkligheten, alla brottas med det. Det ligger inget förminskande i det.
- Det känns tryggt på något vis.
- Är det du som arbetar med den här?

Winnicott nickar mot figuren jag håller på just nu: en skulptur av Immanuel Kant i fullstorlek, huvudfiguren i mitt verk till kandidatprojektet.

- Jo, den är min, svarar jag.
- Vad föreställer den?
- Immanuel Kant inför döden. Jag tänker: han ägnade ju hela sitt liv åt att fundera, att lösa problem, men trots det finns det så mycket han inte kunde ta reda på. Jag tänker att det ögonblick då han upplever och ser det största mysteriet av alla måste vara ett väldigt starkt ögonblick: jag vill gestalta det.

Winnicotts ansikte spritter upp i ett leende.

- "Jag vill vara vid liv när jag dör", brukade jag be.¹⁶ Du borde ha porträtterat mig där istället.
- Får tänka på det nästa gång...
Jag blir tyst och säger sedan:
Det är så jäkla tufft med skulpterandet: jag vill verkligen jobba men att motivera sig att sätta igång är svårt. Känns som jag borde vara mer motiverad att göra det man valt som yrke.
- Det är väl inget konstigt att det är svårt? Att våga sätta igång något och tro på det är något av det jobbigaste man kan ta sig för.
- Men är jag inte bara lat då?
- Varje gång du gör något nytt utsätter du dig dels för att få dia idéer krossade av omvärlden plus att du faktiskt måste ta ställning för något: att tro på att en idé kan bära även i verkligheten. Det är jättesvårt.
Tänk på mellanläget jag talar om: det är ju en hel psykologisk tillvaro skapad för att hantera förhållandet mellan dina idéer och upplevelser och omvärlden. Klart att det är svårt att genomföra dem!
- Du beskriver det här mellanläget som en plats där du är okritisk mot dina idéer¹⁷. Kan du utveckla det?
- Jag tänker att det handlar om att låta idéer komma, det är just det kreativitet handlar om: att vara öppen för idéer. En kreativ process stagnerar om du är kritisk mot den.
- Kanske nått de borde fundera kring på det här stället... Alltså på skolan menar jag.

Jag tar mod till mig innan jag ställer den viktigaste frågan, den som mitt projekt handlar om.

---

14 Bossius 2003, sid 25

15 Winnicott 2003, sid 36

16 Jones 1997, sid 107

17 Winnicott 2003, sid 36

- Jag upplever att konst och religion har stora likheter. Du pratar om att de springer ur samma behov hos människan. Finns det tydliga exempel på den likheten?
- Symbolismen är tydlig i båda. Alla objekt i religionen är laddade på flera plan för den troende som ser dem, de är betydelsefulla både som fysiska objekt, alltså materialval, storlek osv, och som subjektiva upplevelser, alltså ”i korset ser jag gud”. På samma sätt fungerar konst: du ser en tavla på väggen men du upplever betydligt mer än bara ett färglager: med din fantasi frambringar du en värld i den.¹⁸
- Jag tänker att upplevelsen konst kan liknas vid den att upplevelsen av religion.
- Jo, på så att att båda förklarar världen och på så vis påvisar något som känns större än jaget.
- Kan man säga att konst och religion är försök att med hjälp av symboliska universum förstå världen?
- Konst och religion, ja, verkligen.
Men jag menar att det gäller alla former av mänskligt sökande: naturvetenskap, filosofi, psykologi: alla är försök att med hjälp av olika begreppsvärldar förstå tillvaron. Det var det jag pratade om när jag diskuterade kring objektiv kunskap: det finns ingen sådan, oavsett vad folk påstår.
Roten till våra kulturella uttryck, hur olika de än kan tyckas, ligger närmare varandra än vi tror.¹⁹

---

¹⁸ Jones 1997, sid 118

¹⁹ Winnicott 2003, sid 161. Jones sid 117-119

Roj Friberg

Köket

Jag sitter hemma hos Roj Friberg i hans hus utanför Varberg i Bohuslän.

Friberg och hans fru har bott där sedan 70-talet då de flyttade från Göteborg. Stundtals har de haft självhushåll med åkrar och djur, men inte nu när de börjar bli äldre.²⁰ Roj fyller 76 i år. Jag är exalterad över att få träffa en av mina konstnärliga förebilder. Rojs bilder av postapokalypsen och förfallet har alltid varit en stor inspirationskälla för mig. Hans motivval och stora tekniska skicklighet har alltid stått ut ibland det övriga svenska konstlivet; han är en sådan person som gör verk som inte liknar något annat.

Vi sitter i hans kök. Det ser ut som de flesta kök i lite äldre hus på landet: ganska mycket är brunt, det finns en kökssoffa, på väggen två litografier. Köksbordet är täckt av en röd och vitrutig duk och genom fönstret ser man ut över åkrar. Tjälén har precis börjat gå ur och det verkar som att våren trots allt är på väg.

- Jaså, så jag är intressant säger du? frågar Roj.

Han har ett stort skägg. Han ser ut att vara trevlig, men med något kluriga ögon. Det ena är av glas, ett men från en olycka när han var barn.

- Sen när är jag intressant?

Roj hostar till, det märks att han börjar bli gammal.

- Jo, jag arbetar med det sublima: det överväldigande i konst, inleder jag. Jag är intresserad av att ha med dig i mitt projekt eftersom jag i din konst ser mycket av det jag förknippar med ämnet. Typ monumentala verk kring skräck och det undermedvetna, vild natur och starka krafter. Hantverksmässigt utfört men inte med skönhet som enda syfte.
- Det sublima är då inget jag tagit ställning till.²¹
- Det gör inget: jag tänkte mest för min uppsats, jag skriver om ämnet och vill gärna höra din åsikt.
- Skriva om ämnet? Som i akademisk uppsats?
- Nja, jag har min egen tolkning av det.
- Det är väl ändå inte att skriva konst handlar om? Ska ni bli teoretiker eller?
- Nej, tanken är väl att vi ska kunna placera våra verk i ett större sammanhang.
- Det låter inte som konst för mig. Jag bryr mig väl inte om teorier och sånt strunt. Jag är konstnär! Roj verkar upprörd.
- Men kan du uppleva det sublima i din konst eller någon annanstans i livet?
- Antar att jag kan det, men det är inget jag tänkt på eller känt behov av.
- Andlighet då, är det något du relaterar till? Jag arbetar på att koppla samman konst och religion i mitt arbete.
- Jag är inte religiös i alla fall. Men klart att jag upplever något större, att det finns något mer. Blir inspirerad av BIG BANG och strängteorier och vetenskap: det är där min gudomlighet

---

20 Nygren 2010, sid 14

21 Friberg, 2011, brev till författaren

finns. All kreativitet och skaparkraft har sin rot i det!²²

Jag blir tyst. Känns som jag frågat om de två saker jag var mest nyfiken på och att svaren inte var de jag hoppats på: det är klart han inte bryr sig om det sublimala och alla människor har väl ett visst mått av andlighet, vad det nu betyder. Roj bryter tystnaden.

- Men ni gör något form av konstverk fortfarande antar jag?
- Jodå. Jag gör en skulptur av Immanuel Kant, stående inför döden. Det är skitsvärt.
- Det är fruktansvärt att försöka skapa, tycker fortfarande det efter alla dessa år. Inte så konstigt: att hela tiden behöva hålla fast vid en idé trots att förnuftet säger åt en att släppa den.²³
- Jag vet, blir ännu svårare när man försöker skriva om alltsammans: jag förstår ju att det är bra att kunna prata om det jag gör men det känns som det är svårt att förena teori med det praktiska. Jag menar: vad jag säger om mitt verk är ju helt ovidkommande för det som betyder något är ju vad betraktaren ser när de möter verket.
- Ett verk är bara sig själv.²⁴
- Vad menar du?
- Att bilden eller skulpturen eller texten inte är något annat än vad du ser i den.
- Men är det verkligen så enkelt?
- Enkelt? Det är verkligen inte enkelt, men det är bannemig sant. Konst är ingen instruktionsbok!
Det fantastiska med den estetiska konsten är att den kan upplevas oavsett tidsperiod: Rembrants tavlor ger lika nyskapande upptäckter idag som då de skapades. Detsamma kan inte sägas om en obearbetad roman från den tiden.²⁵ Konsten rör något bortom språket.
- Jo, det är ju något jag också tänkt på, just det att konsten är något mer än det skrivna ordet. Men det är svårt att hålla fast vid den åsikten i en värld så besatt av det rationella!
- Jag har ju lyckats hyfsat med det, försök du med.
- Men hur?
- Säg att du vill göra ett konstverk utifrån en bok. Konstverket ska inte handla om att gestalta tolkningar, analyser eller åsikter om texten. För mig handlar konsten om att utgå från de bilder du får när du läser boken och översätta dem i verk.²⁶
- Det låter simpelt, så simpelt att nästan vilket argument som helst skulle kunna motbevisa det. Att det inte är kritiskt nog, att du inte relaterar till samtiden, att du bara följer normer som redan finns: ja du fattar.
- Men det är den metod jag tror på.
När du tillverkar konst silar du alla idéer och insikter du får, använder intuition och en vilja att ifrågasätta verkligheten för att kunna förverkliga dina idéer.²⁷ Bara så kan du komma åt det som gör konst intressant, det okända som gör verket till något mer än du kunde ana och då det faktiskt säger någonting om världen. På så vis är konst magi.

Jag blir tyst.

Efter att ha studerat på Konstfack i tre år känns uttalandet om konst som magiskt helt främmande, på gränsen till absurt: konst är något som går att mäta, koppla till klass, genus, makt, plats, kontext, vita kuber. Konst ska förklaras, tolkas, kritiseras, kontextualiseras. Den konstnärliga processen är rationell, utstuderad, mätbar. Men samtidigt vet jag att Roj har rätt.

---

22 Roj Friberg 1990, sid 51, 54

23 Roj Friberg 1990, sid 58, Nygren 2010, sid 99

24 Nygren 2010, sid 19

25 Friberg 1989, sid 191

26 Nygren 2010, sid 19

27 Friberg 1989, sid 191

Huvudfiguren i min
konstnärliga gestaltning:
Immanuel Kant inför döden

Slutsats

Det som slår mig först när jag läser igenom min uppsats är de upptäckter jag gör inom ämnet: alla samtal genererar ny och relevant kunskap för mitt arbete.

När jag skulle bestämma vilka tre personer jag ville samtala med gjorde jag inte någon ingående forskning, utan tog de som föll mig in. När jag väl bestämt mig för samtalspartners ansträngde jag mig stenhårt för att hitta relevanta ingångar hos personerna för att kunna besvara mina funderingar. Resultatet visar på styrkan i att fokusera på ett område och verkligen försöka förstå det. Detta blir extra tydligt i en kortare uppsats som den här.

Om vi så uppehåller oss en stund vid utgångspunkten för mitt arbete: det sublima.

Redan hos Kant finner jag belägg för att begreppet är omöjligt som kvalitet i objekt: det är en personlig upplevelse, inte en egenskap.

Betyder detta att konstnärers sökande efter att skapa sublim konst är meningslöst? Jag tycker inte det. Sökandet efter det sublima handlar inte om att komma fram till en sanning, utan om att stilla behov av trygghet, upptäckarlust och utmaningar.

Begreppet öppnar för en diskussion om konst bortom begrepp som vackert, fult och koncept. Just genom att vara så personligt har det sublima frågan ”men vad känner du inför verket?” inneboende, en fråga som är nödvändig för att kunna uppleva konst och en fråga som står i kontrast mot krav på förklaringar samt det akademiska förhållningssättet till konst.

Kopplingen mellan konst och religion ligger för mig i att de båda två kan erbjuda förklaringar och göra livet mer begripligt, möjliggöra att göra världen till sin egen.

Winnicotts teorier om mellanläget bekräftar min åsikt och beskriver konst och religion som skapade av människan för att hjälpa oss att hantera insikten om den oförstående omvärlden. Inte nog med det: Winnicott kopplar samman religion, konst och vetenskap och menar att de är uttryck för detta meningssökande. Den kopplingen är jätteväiktig. Det öppnar för en syn på att kultur som hantera upplevelsen av att vara människa och att olika typer av kunskap är jämställd varandra.

Jag får en bild av hur konstarnas klampar in i finrummet som ockuperats av naturvetenskapen i drygt 200 år och säger ”Vi är tillbaka nu, vi betyder också något”. Winnicotts synsätt innebär att jag får större respekt för min valda yrkesbana.

Jag känner att jag i mångt och mycket bara skrapat på toppen av vad jag kan finna i Winnicotts teorier, han är en person jag gärna återkommer till.

I Fribergs tankar finner jag utgångspunkter till ett sätt att förhålla mig till konst, där han fokuserar på verket som gott nog att berätta sin egen historia. Samtidigt väjer han inte för att ta upp sina inspirationskällor eller att prata om det han gör.

En av de frågor jag funderat mest på under min tid på Konstfack är hur jag ska integrera text med min praktiska verk. Jag vill kunna diskutera min konst i skriven form, men samtidigt handlar text och skulptur för mig om helt olika saker: poängen för mig med text är att vara tydlig och exakt, medan konst handlar om att låta betraktaren göra sina egna tolkningar. I samtalet med Friberg känner jag äntligen att jag börjar få svar på dessa funderingar.

Så här i slutet av mitt examensprojekt känner jag att jag börjar finna framkomliga vägar för att leta efter svar på frågor kring mitt förhållande till konst, filosofi och den konstnärliga praktiken: en passande upptakt på en begynnande karriär som konstnär.

Referenser

Böcker

Bossius, Thomas, 2003. *Med framtiden i backspegeln : black metal- och transkulturen : ungdomar, musik och religion i en senmodern värld*. Göteborg: Daidalos.

Fredriksson, Gunnar, 1998. *20 filosofer*. Stockholm: PAN/Norstedt.

Friberg, Roj, 1989. *Palle Nielsen*. I Bergmark, Torsten (red) 1989. *Ögonblick av närvaro : en konstnärernas konsthistoria*. Stockholm: Gidlund.

Friberg, Roj, 1990. *Roj Friberg : [en bildpresentation med texter av Crispin Ahlström, Gunnar D Hansson och konstnären själv]*. Åhus: Kalejdoskop.

Grillner, Katja, 2000. *Ramble, linger and gaze : dialogues from the landscape garden*. Stockholm: Royal Institute of Technology (Tekniska högsk.).

Jones, James W, 1997. *Playing and believing: the uses of D.W. Winnicott in the Psychology of Religion*. I Jacobs, Janet Liebman och Capps, Donald (red) 1997 *Religion, Society and Psychoanalysis : Readings in Contemporary Theory*, sid 106-127. Boulder: Westview Press.

Kant, Immanuel, 2003. *Kritik av omdömeskraften*. Stockholm: Thales.

Nygren Lars, 2010. *Roj Friberg*. Stockholm: Sveriges allmänna konstförening.

Sandqvist, Tom, 1998. *Det fula : från antikens skönhet till Paul McCarthy*. Stockholm: Raster.

Winnicott, Donald Woods 2003 . *Lek och verklighet*. Natur och Kultur: Stockholm.

Elektroniska källor

Nationalencyklopedin online, 2011-03-27. <http://www.ne.se/sublim>

Oxford Art Online, 2011-03-27. www.oxfordartonline.com:80/subscriber/opr/t234/e0490

Musik

Gorgoroth 2006. *Prosperity and Beauty*. Från *Ad Majorem Sathanas Gloriam*. Regaim Records: Hjärup.

Intervjuer och brevväxling

Sandqvist, Tom: intervju 2011-02-03

Friberg, Roj: Brev 2011-xx-xx